

Proces s Vojtechom Tukom v roku 1946

Peter Fedorčák, Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, fedorcakp@gmail.com

FEDORČÁK Peter. The trial of Vojtech Tuka in 1946. Individual and Society, 2015, Vol. 18, No. 4.

The study describes the last years of Vojtech Tuka, one of the representatives of the Slovak State (1939-1945). This period was significantly affected by his ill health, which was the official reason for his withdrawal from politics in the years 1943-1944. At the end of the war he moved to western Austria, which became the French occupying zone. French military police arrested him in August 1945 in Kitzbühel and interned him in Innsbruck. Because of the very poor state of his health it was an urgent and speedy hearing. He was transported to Prague in December 1945 and was heard to supply information for the Nuremberg trials. Further questioning took place in May 1946 due to its own process at the National court. Investigators were interested in the circumstances of the Slovak State, his activity during the period of autonomy, his contacts with the Nazis in the 1920s, events of March 1939 and the riots in Bratislava, the Treaty of protection with Germany, the war against Poland and the Soviet Union, economic and military linkage to Germany, meeting in Salzburg and the Jewish question. On the questions of the period of his "first political activity" in 1929 he answered only with the intentions of his request for mercy from 1935. The process ended with sentencing and execution of Vojtech Tuka in August 1946.

Slovakia. 20th century. History. Slovak State. Vojtech Tuka. Retribution judiciary.

Retribučné súdnictvo ako povojnový fenomén v Československu vychádzalo z predstáv demokratického a komunistického exilu a slovenského domáceho odboja o súdení a potrestaní vojnových zločincov, zradcov a kolaborantov s nacistami.^[1] Legislatívne bolo pripravované od júna 1943, keď minister spravodlivosti československej vlády v Londýne Jaroslav Stránský podal návrh retribučného dekrétu prezidentovi Edvardovi Benešovi.^[2] Komunistický exil už v januári 1943 vypracoval vlastný návrh retribučného zákona. Následne počas rokovaní s londýnskou vládou a Slovenskou národnou radou (ďalej SNR) v Moskve v marci 1945 prijali dohodu, že ich požiadavky, a to predovšetkým plošné súdenie predstaviteľov konkrétnych inštitúcií, budú zahrnuté do vládneho programu (prijatý neskoršie v Košiciach).^[3] V IX. kapitole vládneho programu československá vláda deklarovala cieľ potrestať „vojnových previnilcov, zradcov a vedomých a aktívnych pomocníkov nemeckých a maďarských utláčateľov“.^[4]

Predstavitelia Demokratickej strany (ďalej DS) a Komunistickej strany Slovenska (ďalej KSS), ktorí tvorili SNR, prijali na jej zasadnutí v Bratislave dňa 15. mája 1945 vlastné retribučné nariadenie č. 33/1945 o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdnictva. Nariadenie bolo do istej miery výsledkom snahy KSS o vlastný retribučný zákon na Slovensku, na ktorý by sa nevzťahoval Benešov retribučný dekrét. Snaha ministra spravodlivosti (tentoraz už v obnovenom Československu) J. Stránskeho o presadenie celoštátnej normy sa nevydarila. J. Stránský kritizoval konkrétne ustanovenie v návrhu slovenského nariadenia, podľa ktorého slovenské ľudové súdy nemuseli mať za predsedov sudcov z povolania. Ďalším sporným bodom v slovenskej retribučnej právnej norme bola otázka retroaktivity, absencia odkladného účinku žiadosti o milosť a inštitútu odvolania sa proti rozsudku súdu. Predmetné otázky sa stali aj príčinou výmeny názorov aj v rámci Predsedníctva SNR.^[5]

V paragrafoch 1 až 5 boli konkretizované trestné činy pre fašistických okupantov, domácich zradcov, kolaborantov, zradu na povstaní a previnilcov fašistického režimu, pričom explicitne bol trest smrti nariadený pre odsúdených podľa § 1, 2 a 4. Vznikli tak ľudové sudy ako výnimočný druh súdnictva, pričom existovali popri riadnej sústave súdov. Pozostávali z Národného súdu (ďalej NS), z okresných a miestnych ľudových súdov. „Ľudovosť“ sa okrem iného odzrkadľovala aj v zložení senátov, kde napríklad v prípade NS len predseda 7-členného senátu musel byť sudcom z povolania. Predsedu senátu, prísediacich a žalobcov menovalo Predsedníctvo SNR. Pod priamou kontrolou Predsedníctva SNR bol Úrad obžaloby. [6] Najvyšším súdnym tribunálom v sústave ľudových súdov bol Národný súd v Bratislave, ktorý začal svoju činnosť 22. júna 1945 a do septembra 1946 odsúdil 20 obžalovaných, z toho šesť na trest smrti (Ján Šmigovský, Vojtech Tuka, Otomar Kubala, Anton Vašek, Jozef Steinhübel a Sigmund Keil). Do 31. augusta 1946 NS a ľudové sudy vyniesli celkovo 29 rozsudkov smrti, z ktorých 17 sa vykonalo. [7]

Retribučné súdnictvo vo svojom celku predstavovalo silný mocenský nástroj na vyvíjanie politického tlaku, vďaka ktorému mali byť úplne zlikvidované a podriadené pôvodné mocenské štruktúry v krajine a odhliadnuc od faktu, že súdenie bolo akceptovateľné, jeho rozsah a výška trestov boli predimenzované oproti skutkovému stavu. [8] Politici z domáceho a zahraničného odboja mali pomerne jasnú predstavu, akú funkciu má retribučné súdnictvo v povojnovom období zastávať a procesy otvorene nazývali politickými, čo znamenalo, že politické inštitúcie mali účasť pri ich príprave, priebehu a závere procesu, pri presadzovaní vlastných zámerov, pri politickom a propagandistickom využití. [9] Pre známe skutočnosti a napriek snahe predstaviteľov českých politických strán sa proces s niektorými predstaviteľmi protektorátu skončil bez vynesenia hrdelných trestov, kým hlavní reprezentanti protektorátu Emil Hácha, František Chvalkovský aj Emanuel Moravec boli už po smrti. S názorom prísneho odsúdenia funkcionárov Slovenského štátu vrátane Jozefa Tisa, Alexandra Macha a V. Tuku sa plne stotožnili aj politici na Slovensku. Nejednotnosť vznikla medzi stranou DS a KSS až po Aprílovej dohode kvôli procesu s J. Tisom a neskôr kvôli rozdielnemu postoju k A. Machovi a k predsedovi NS Igorovi Daxnerovi. [10]

Osobitné miesto mal v rámci povojnového retribučného súdnictva proces s V. Tukom, reprezentantom Slovenského štátu. Pre V. Tuku to bol už druhý súdny proces počas existencie Československa (v roku 1929 bol odsúdený pre špionáž a protištátnu činnosť), ale už za výrazne zmenených politických okolností.

Narastajúca politická izolácia, v akej sa V. Tuka ocitol hlavne od roku 1943, sa v spojitosti s jeho zdravotnými problémami odrazila aj na stále menšej politickej angažovanosti v domácej a zahraničnej politike Slovenska. Jeho pozíciu radikálne oslabil aféra Antona Snackého [11] a odklon Ferdinanda Čatloša a A. Macha. 12. januára 1943 abdikoval na post podpredsedu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (ďalej HSLS). [12] Podľa vlastných slov bol na predsedníctve vlády a ministerstve zahraničných vecí aktívny len do marca 1943, potom odišiel na liečenie. Po návrate sa nevrátil do úradu a „stal sa súkromníkom“. [13] Ministerstvo zahraničných vecí ovládli liberálnejší diplomati a predsedníctvo vlády fakticky prevzal ako jej podpredseda A. Mach. [14] V júni 1944 sa rozhodol vzdať sa predsedníctva vlády a navrhol A. Macha, no prezident J. Tiso na to nereagoval. [15] Po vypuknutí Slovenského národného povstania podal 5. septembra 1944 demisiu vlády a jeho funkcie vo vláde prevzal Štefan Tiso. [16]

Na konci 2. svetovej vojny, keď sa front približoval, predstavitelia Slovenského štátu sa rozhodli pre emigráciu. Krátko pred príchodom Červenej armády do Bratislavy J. Tiso urobil opatrenia na evakuáciu členov vlády na rakúske územie, ktoré mali oslobodiť americké vojská. Presun sa uskutočnil cez Skalicu a Holíč do Kremsmünsteru v Rakúsku. [17] V. Tuka nekoordinoval svoj odchod do exilu s vládou a samostatne len za sprievodu manželky, ošetrovateľov a osobného lekára sa presunul na územie západného Rakúska. [18]

Československá vláda požiadala oficiálne o vydanie emigrovaných predstaviteľov Slovenského štátu prvýkrát 18. júna 1945, keď prostredníctvom svojho veľvyslanca vo Washingtone Vladimíra Hurbana predložila zoznam s menami J. Tisu, V. Tuku, Š. Tisu, Mikuláša Pružinského, Gejzu Medrického, Aladára Kočiša a O. Kubalu.

Americké úrady sa snažili vyhovieť tejto žiadosti okamžite, ale isté výhrady mali britské úrady, ktoré žiadali predloženie dôkazov. 27. októbra 1945 boli z okupačnej oblasti americkej armády do Prahy prevezení J. Tiso, Š. Tiso, A. Mach, M. Pružinský, Karol Murín, Ivan Murín a A. Kočiš, [19] avšak V. Tuka, Ferdinand Ďurčanský, O. Kubala a Franz Karmasin zostávali stále na slobode a miesto ich pobytu nebolo známe tak československým ako ani spojeneckým úradom.

Na konci júla 1945 zistil úrad Československého zástupcu v komisii Spojených národov pre vojnové zločiny vo Wiesbadene, na ktorého čele bol Bohuslav Ečer, že V. Tuka, Gejza Fritz a F. Ďurčanský sa

ukrývajú v obci Kitzbühel v Tirolsku vo francúzskej okupačnej oblasti.[20] 28. júla 1945 požiadal B. Ečer o ich zadržanie francúzske orgány, konkrétne pplk. S. Moerau, šéfa francúzskej vyšetrovacej komisie. Zároveň Ministerstvo zahraničných vecí ČSR pripravovalo ich vydanie do Československa.[21]

Kpt. Adolf Štern, vedúci styčný dôstojník pri francúzskej armáde, dal V. Tuku zatknúť francúzskou vojenskou políciou 24. augusta 1945 a internovať v Krajinskej väznici v Innsbrucku. A. Štern odporúčal jeho urýchléné vyžiadanie, pretože zdravotný stav V. Tuku bol veľmi zlý.[22] Napriek rýchlemu konaniu zo strany československých orgánov sa V. Tuka dostal do Československa až v decembri 1945. Pridelenec pri úrade B. Ečera „špeciálne pre slovenské veci“ Doman Mayr Harting V. Tuku prevzal a 13. decembra okrem V. Tuku odvážal zo Salzburgu aj Tida J. Gašpara, O. Kubalu, Bohdana Galvánka, Petra Neumanna a Rudolfa Kubiša. Po privezení do Prahy bol V. Tuka na Ministerstve vnútra vypočutý kvôli informáciám pre norimberské procesy.[23]

Po príchode na Slovensko sa Tuka podrobil lekárskej prehliadke. Vyšetrujúci lekári konštatovali, že jeho zdravotný stav je veľmi zlý a rapídne sa zhoršuje, „*takže rozumove už vôbec nereaguje a je absolútne pasívny*“. Posudzujúci lekár navrhoval liečbu na psychiatrickej klinike, s čím sa stotožnilo aj lekárske konzílium. V. Tukovi podľa posudku do 24 hodín hrozila všeobecná sepsa (infekcia rozptýlená krvným obehom do celého tela), no mohla byť ešte odvrátená kvalitnou starostlivosťou.

Povereník vnútra Mikuláš Ferjenčík 7. februára 1946 súhlasil s liečením v nemocnici pod podmienkou, že bude liečený absolútne spoľahlivým lekárom a pod stálym prísny dozorom.[24] Povereníctvo vnútra odovzdalo V. Tuku Národnému súdu 13. februára 1946[25] a zakrátko na to bol po súhlase žalobcu preložený na Psychiatrickú kliniku pre choroby nervovo-duševné Štátnej nemocnice v Bratislave. Bez súhlasu žalobcu nemohol prijímať návštevy ani korešpondenciu.[26]

Trestné konanie v retribučnom súdnictve malo štyri etapy: stopovanie (vyšetrovanie), obžaloba, konanie pred súdom (hlavné pojednávanie) a výkon trestu.. Obžalobca 15. februára 1946 navrhol väzbu pre V. Tuku pre podozrenie zo spáchania trestných činov podľa § 2, 3, 4 nariadenia č. 55/1945 Sb. n. SNR, na základe ktorej NS 19. februára 1946 prijal V. Tuku do väzby až do vynesenia rozsudku.[27]

Vypočúvanie V. Tuku prebiehalo v období od 18. januára do 14. mája 1946 na rôznych miestach[28] len pred vyšetrojúcim sudcom a neskôr aj za účasti obžalobcu Juraja Šujana. V. Tuka si za obhajcu vybral bratislavského advokáta Júliusa Weichhertza, ktorý zastupoval A. Snackého pri procese v roku 1929. J. Weichhertz však odmietol a V. Tukovi bol neskôr pridelený iný obhajca ex offo.[29]

Celý priebeh vypočúvania bol poznačený zlým zdravotným stavom V. Tuku. Nevydržal vypočúvanie trvajúce dlhšie ako polhodinu, rozprával poležiačky a veľmi pomaly, mnohokrát nevnímal alebo sa odvolal na to, že si už nepamätá.[30] V. Tuka sa v tejto fáze vyjadril k pertraktovaným témam, na ktoré mal podľa vyšetrojúcich orgánov vplyv a to vznik Slovenského štátu, kde vyšetrojúcich sudcov zaujímala jeho aktivita v období autonómie, čiastočne aj kontakty s nacistami v 20. rokoch, marcové udalosti a nepokoje v Bratislave, ochranná zmluva, vojna proti Poľsku a Sovietskemu zväzu, hospodárske a vojenské naviazanie na Nemecko, rokovania v Salzburgu a židovská otázka. Na otázky z obdobia jeho „*prvého politického účinkovania*“ odpovedal len v intenciách svojej žiadosti o milosť z 22. apríla 1935.[31]

Po ukončení vyšetrovania hlavný obžalobca pri NS Ľudovít Rigan 17. júna 1946 vypracoval obžalobný spis, ktorý 24. júna podal NS. Pripojil k nemu zápisnice z vypočúvania V. Tuku, svedkov vypočutých v tomto trestnom konaní[32] a zápisnice z iných trestných konaní, predovšetkým proti J. Tisovi a spol. a proti Antonovi Vaškovi. Pripojený materiál obsahoval aj medzinárodné slovensko - nemecké zmluvy, zápisnice z rokovaní ústredných orgánov Slovenskej republiky, dokumenty nemeckej a zahraničnej proveniencie, Tukove prejavy, články a korešpondenciu.[33] Hlavné pojednávanie pred Národným súdom sa začalo 29. júla 1946. Senátu Národného súdu predsedal I. Daxner,[34] obžalobu viedli Ľudovít Rigan a Anton Rašla.[35] Kvôli procesu bol V. Tuka prevezený do budovy Krajského súdu, kde mal k dispozícii doterajších ošetrovateľov z neuropsychiatrickej kliniky.[36]

V. Tuka bol počas procesu pred NS strážený podobne ako v Štátnej nemocnici dvoma členmi Národnej bezpečnosti.[37] Bezpečnostné opatrenia počas jeho procesu boli neporovnateľné s procesom J. Tiso a spol. Vonkajšia ochrana väzenia Krajského súdu bola na istý čas sprísnená kvôli správe o tom, že približne 40 partizánov sa počas ich zjazdu v Bratislave 2. - 4. augusta 1946 pripravovalo vniknúť do väzenia, vyvliecť J. Tisa a ostatných bývalých vládnych činiteľov a popraviť ich na Námestí Slobody pred budovou SNR.[38]

V pomerne krátkom procese vystúpili na hlavnom pojednávaní len niektorí zo svedkov, ktorých mali

obžalobcovia v úmysle predvolať.^[39] V prípade svedectiev J. Tisu a A. Macha bola hlavnou témou otázka vládneho poverenia pre V. Tuku pre rokovania s Nemcami pred vznikom štátu. Obidvaja akékoľvek poverenie popreli a zhodne tvrdili, že V. Tuka aj v pozícii predsedu vlády a ministra zahraničných vecí konal svojvoľne a obchádzal prezidenta, snem aj ostatných ministrov, a to najmä pri uzatváraní dohôd s Nemeckom. Pri osobnej konfrontácii pred NS J. Tiso tiež donútil V. Tuku zmeniť niektoré svoje pôvodné tvrdenia uvedené ešte počas vyšetrovania.^[40] Osobitnou kapitolou bola otázka iniciatívy pri deportáciách Židov, ktorá ležala medzi A. Machom a V. Tukom. A. Mach priznal, že súhlasil s deportáciami, ale ich návrh nemeckej strane a dojednanie dal za vinu V. Tukovi.

Imrich Karvaš (guvernér Slovenskej národnej banky v rokoch 1939 – 1944) ako jediný do istej miery svedčil v Tukov prospech a uznal, že V. Tuka nemohol rozumieť dopodrobna hospodárskym otázkam, ktoré sa vyjednávali s Nemeckom.^[41] Na druhej strane mu vytkol, že obchádzal vládu, snem aj prezidenta, a to aj pri najdôležitejších otázkach.^[42]

Viliam Tálsky, Štefan Tatarko, František Slavkovský a Július Stano svedčili o Tukovej činnosti s dosahom do vojenskej oblasti, o detailoch vyhlásenia vojny a nasadenia armády proti Zväzu sovietskych socialistických republík (ďalej ZSSR), o komunikácii s nemeckou stranou pred vojnou s Poľskom a ZSSR a o situácii v nemeckej ochrannej zóne na Slovensku. Julián Šimko, ktorý v roku 1941 vystriedal Fraňa Tisa na poste vyslanca v Moskve, vypovedal o spôsobe vyhlásenia vojny ZSSR, nepodal však (požadovaný) usvedčujúci dôkaz, že V. Tuka poznal jej termín a vopred pripravil zaangažovanie Slovenska.^[43]

V. Tuka počas procesu pred NS postupoval podľa podobnej taktiky, akú (selektívne a v menšej miere) používal už počas procesu v roku 1929. Rozhodnutia, ktoré počas svojho aktívneho politického života urobil, označil za chybné len z toho dôvodu, že buď im nerozumel alebo nevedel respektíve nemohol odhadnúť dosah svojej činnosti. Dôležité udalosti odmietal presnejšie popísať a odvolával sa na slabú pamäť, čo však neplatilo pri nevýznamných podrobnostiach z rovnakého obdobia. Takisto vytrvalo odmietal svojvoľnosť (bez poverenia či predchádzajúceho uvedomenia vlády a prezidenta) pri konaní, rokovaní a uzatváraní dohôd s predstaviteľmi Nemecka. Na tejto skutočnosti trvali všetci svedkovia proti V. Tukovi a odhalenie týchto skutočností tvorilo väčšinu svedeckých výpovedí a konfrontácií s V. Tukom počas procesu pred NS. V. Tuka hodnotil svoje konanie z obdobia 1938 - 1944 ako nevyhnutné, ako výsledok tlaku vonkajších faktorov, pričom mal stále na zreteli dobro národa, pričom k zásadným krokom bol podľa vlastného vyjadrenia donútený tlakom Nemcov. Výrazne germanofilske preexponované prejavy odôvodňoval rečníckym zápalom a na predloženú oficiálnu korešpondenciu s nemeckými predstaviteľmi nutnosťou použiť kvetnatý štýl (pozdravné telegramy Hitlerovi). Jeho vyjadrenia v článkoch a prejavoch boli podľa neho pochopené inak, ako to myslel, a vznesením požiadavky vytvorenia slovenského štát v období autonómie chcel podľa vlastných slov len pretvoriť Česko-Slovensko na zväzovú republiku.^[44] V prípade pochybení podriadených či protežovaných osôb a členov jemu podriadených organizácií (Michal Lokšík, A. Snacký, Hlinkova garda, otázka vystaňovanie židov, politickí väzni v Ilave) sa vyjadril v tom zmysle, že o tom nevedel ani o tom nedostal žiadnu správu, preto podľa neho išlo výhradne o individuálne činy jednotlivcov. Na otázky spojené s rezortmi národnej obrany (F. Čatloš) a vnútra (A. Mach) odmietal reagovať, pretože podľa vlastných slov do týchto rezortov nezasahoval ani sa ich nesnažil ovplyvňovať.^[45]

NS vyniesol rozsudok 14. augusta 1946 a odsúdil ním V. Tuku na smrť povrazom ako hlavný trest a na stratu občianskych práv na 15 rokov a konfiškáciu celého majetku ako vedľajšie tresty. V rozsudku sa NS stotožnil s bodmi obžaloby, čo do obsahu ako aj formy, a prevzal ju do rozhodujúcej časti rozsudku. Dôvodovú časť rozsudku vypracoval aj na základe pojednávania, pri vojenských otázkach vychádzal doslovne z posudku vojenských znalcov, prezentovaného len 14. augusta 1946.^[46] Súd ho uznal vinným z trestného činu domácej zrady podľa § 2 písm. nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR tým, že (parafrázujúc) pomáhal Nemecku rozbiť Česko-slovenskú republiku a viesť vojnu proti spojencom, ďalej tým, že škodil slovenskému národu a demokratickým inštitúciám a propagandisticky obhajoval Nemecko. V. Tuka bol uznaný vinným aj z trestného činu kolaborantstva za zvlášť priťažujúcich okolností podľa § 3 toho istého nariadenia SNR, pretože spôsobil protiprávnu ujmu aj smrť pre rasovú, náboženskú a národnú príslušnosť, a zariadil vystaňovanie do táborov a na prácu pre Nemecko.^[47]

Bez ohľadu na skutkovú podstatu spáchaných previnení V. Tuku sa v priebehu procesu, v konaní NS a v odôvodnení rozsudku výrazne prejavila povojnová atmosféra a prevládajúca politická ideológia v Československu. Špecifikom V. Tuku a jeho procesu bola všeobecná antipatia, ktorá sa premietla aj do nezájmu verejnosti o tento proces, a zároveň snaha o čo najužšie previazanie činnosti a zodpovednosti V. Tuku s ostatnými obvinenými (aj) predstaviteľmi štátu.^[48]

Súčasťou rozsudku sa stala aj časť lekárskeho posudku, ktorý vypracovali lekári z neuropsychiatrickej kliniky Štátnej nemocnice. Posudok vychádzal z pozorovania V. Tuku pred a počas pojednávania.

Kôrnatenie mozgových ciev spôsobilo krvácanie a ochrnutie ľavej polovice tela, úplne nohy a čiastočne aj ruky. Kôrnatenie tepien v mozgu malo podľa lekárov vplyv na duševné schopnosti „*spomalením duševných pochodov, znížením iniciatívy a spontánneho používania vôle, znížením pozornosti a bystrosti a ľahkým obmedzením pamäti*“, čo sa prejavovalo ťažším spomínaním si na niektoré udalosti z posledných ôsmich rokov, no bolo to v kontraste s tým, že iné udalosti z tohto obdobia si pamätal. Lekári teda nevylúčili, že „*pri tom nehrala úlohu aj neochota obžalovaného vypovedať o týchto udalostiach*“, pričom ostatné spomienky zostali neporušené.[\[49\]](#)

Osobitná pozornosť zdravotnému stavu V. Tuku od jeho príchodu do Československa bola najprv vedená obavou z nedokončenia procesu, potom z vplyvu telesnej indispozície na duševné schopnosti počas procesu a na jeho konci otázke udelenia milosti. Podľa § 19 retribučného nariadenia č. 33/1945 Sb. n. SNR v znení vyhl. č. 58/1945 Sb. n. SNR mal byť rozsudok vykonaný do 48 hodín od jeho vynesenia. Keďže predseda senátu NS ani žalobcovia nenavrhl ani neodporučili milosť, Tukova žiadosť o milosť nemohla získať ani odkladný účinok.[\[50\]](#) Napriek tomu Tukov obhajca požiadal prezidenta E. Beneša o milosť, pričom sa odvolával na zdravotný stav V. Tuku a tiež na to, že oľutoval svoje konanie.[\[51\]](#)

Predsedníctvo SNR bolo o Tukovom zlom zdravotnom stave informované prostredníctvom Povereníctva vnútra už 6. februára 1946. Keď sa jeho stav ani v nasledujúcich týždňoch nezlepšoval, obrátil sa na Predsedníctvo SNR I. Daxner kvôli vyjadreniu, či je politicky únosné súdiť V. Tuku za takýchto okolností.[\[52\]](#) Podotkol, že V. Tuka už počas vypočúvania už po polhodine žiadal o prerušenie a prestal odpovedať. Napriek tomu Predsedníctvo SNR rozhodlo, že proces sa bude konať. Jeho predseda Jozef Lettrich 3. augusta 1946 pred skončením procesu informoval Predsedníctvo československej vlády o tom, že proces sa zanedlho skončí a V. Tuku čaká trest smrti. Lettrich ďalej vyjadril presvedčenie podporené overenými informáciami, že V. Tuka je duševne úplne zdravý napriek tomu, že už má 66 rokov a od roku 1945 bol štyrikrát postihnutý záchvatmi mozgovej mŕtvice, takže je na polovicu tela ochrnutý a na vozíku leží nehybne aj počas pojednávania. I. Daxner mal však naďalej pochybnosti, či aj v takej situácii môže byť vykonaný rozsudok, keďže jeho stav a nevyliciteľná choroba sú všeobecne známe a mohla by nasledovať domáca aj zahraničná kritika. Formou odporúčania v mene predsedu československej vlády odpovedal dr. Vácha, podľa ktorého spomínané skutočnosti nebránili vykonaniu rozsudku, hlavne ak by poprava bola neverejná, pričom zároveň navrhol aj legislatívne zdôvodnenie.[\[53\]](#)

Napriek tomu sa táto otázka dostala ešte raz k československej vláde, ktorej 9. augusta 1946 referoval Ján Ursíny stanovisko Predsedníctva SNR proti omilosteniu V. Tuku.[\[54\]](#) Tiež sa však obával domácej a zahraničnej kritiky. Podľa trestného poriadku platného v Česku by na rozdiel od slovenskej normy nemohla byť exekúcia prevedená na telesne ťažko chorej osobe. No minister spravodlivosti Prokop Drtina nepovažoval telesný stav V. Tuku za tak vážny a označil ho len za „*celkovú nežuživosť*“. Problém videl len v technickej stránke popravy, pretože pri obesení by V. Tuka nemohol stáť na nohách a dal do úvahy zastrelenie, ktoré by tiež nezostalo bez komplikácií. Keďže ani v Česku nevyhoveli žiadostiam o zmenu spôsobu exekúcie v prípade generálov Otta Bláhu a Roberta Rychtrmoca, P. Drtina to neodporúčal meniť ani tentoraz. Podľa Huberta Ripku by táto „*Schönheitsfehler*“, že nemôže chodiť, nemala byť na prekážku, pretože z politického hľadiska je potrebné, aby bol V. Tuka, ktorý bol v styku s nacistami ešte za 1. ČSR potrestaný, s čím súhlasil aj Július Ďuriš. Ministri československej vlády sa zhodli na tom, že nevykonanie rozsudku by malo veľký vplyv na Tisov proces. Aj Ján Lichner súhlasil s popravou, keďže podľa neho je V. Tuka duševne zdravý, no zaujímala ho právna stránka, teda či môže byť telesne postihnutá osoba popravená. Vláda potom prijala uznesenie, aby bola poprava neverejná, pričom J. Stránský žiadal, aby na stanovisko vlády boli upozornené príslušné miesta na Slovensku.[\[55\]](#) Oficiálne rozhodnutie NS o treste smrti oznámil vláde v deň jeho vynesenia minister vnútra Václav Nosek s tým, že podobne ako proces ani jeho výsledok nevyvolali na Slovensku žiaden rozruch.[\[56\]](#) Možnosť oddialenia výkonu trestu sa črtala ešte v prípade, ak by Medzinárodný vojenský súd v Norimbergu požiadal o vypočutie V. Tuku, čo sa však nestalo.[\[57\]](#)

Obhajca V. Tuku V. Rampášek 9. augusta 1946 požiadal československé úrady o povolenie pre manželku V. Tuku Boženu, ktorá žila vo Viedni, aby mohla pricestovať do Bratislavy. V. Rampášek žiadosť urgoval neoficiálnym termínom 14. augusta 1946, kedy bude V. Tuka „*viac ako pravdepodobne*“ odsúdený na trest smrti. Vyjadrenia úradov boli v rámci úradnej korešpondencie vyhýbavé resp. označili jej príchod za nežiadúci. Napriek tomu sa jej podarilo V. Tuku navštíviť 14. augusta 1946.[\[58\]](#)

Ak by odsúdený nedostal milosť ani odklad výkonu trestu do 48 hodín od vynesenia rozsudku, malo dôjsť podľa § 19 ods. 2 nar. č. 33/1945 k exekúcii. 16. augusta 1946 dal I. Daxner príkaz na vykonanie rozsudku. Pre administratívnu úpravu (nebol ešte určený sudca na protokolovanie popravy)[\[59\]](#) bol trest smrti vykonaný až 20. augusta 1946 v ranných hodinách v čase 5:38 – 5:48.[\[60\]](#)

Retribučné procesy v povojnovom Československu mali výrazný politický charakter, čo však nezabavuje odsúdených zodpovednosti za aktivity počas 2. svetovej vojny. V celom kontexte procesov predovšetkým pred Národným súdom však skutočné zločiny (proti ľudskosti) ostávali na okraji záujmu a v popredí boli hlavne politické témy, čo sa premietlo aj do rozsudkov a spochybnilo to dôvody pre existenciu celého povojnového súdnictva. Proces s V. Tukom mal isté špecifiká, medzi ktorými sa najviac do popredia dostávala otázka jeho zdravotného stavu, ktorá ovplyvňovala proces od počiatku až po rozhodovanie o udelení milosti. Medzi ďalšie osobitosti procesu patrila aj na pomery retribučného súdnictva pomerne rýchle ukončenie procesu, jednoznačnosť v názoroch zainteresovaných osôb vo veci odsúdenia V. Tuku a význam tohto procesu pre procesy s ostatnými predstaviteľmi Slovenského štátu.

Pramene a literatúra:

Archívne fondy:

Národní archiv ČR Praha, fond Ministerstvo vnitra II - Stíhaní válečných zločinců.

Slovenský národný archív Bratislava, fond Národný súd.

Slovenský národný archív Bratislava, fond Predsedníctvo SNR 1944 - 1960.

Slovenský národný archív Bratislava, fond Povereníctvo vnútra 1944 - 1960.

Slovenský národný archív Bratislava, fond Policajné riaditeľstvo Bratislava 1920 - 1950.

Literatúra:

BARNOVSKÝ, Michal. *Na ceste k monopolu moci : mocenskopolitické zápasy na Slovensku v rokoch 1945 - 1948*. Bratislava : Archa, 1993. 248 s.

BARNOVSKÝ, Michal. Politické súvislosti súdneho procesu s Dr. J. Tisom a spol. In *Historický časopis*, 1992, roč. 40, č. 4, s. 457-472.

KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy : komentované dokumenty (1946 - 1947)*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992. 346 s.

KORČEK, Ján. *Slovenská republika 1943 - 1945 : k pôsobeniu mocensko-represívneho aparátu a režimu*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 1999. 222 s.

LETTRICH, Jozef. *Dejiny novodobého Slovenska*. Bratislava : Archa, 1993. 224 s.

LUKEŠ, Michal. *Československé bezpečnostní orgány v boji proti maďarské iredentě 1918 - 1930* (Dizertačná práca). Praha : UK, 2007. 207 s.

MASKAL, Radoslav. Ľudové súdnictvo na Slovensku po 2. svetovej vojne a proces s nilašmi na Okresnom ľudovom súde v Košiciach. In *Človek a spoločnosť* [online]. 2006, roč. 9, č. 1. [cit. 27.10.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.clovekaspolocnost.sk/sk/rocnik-9-rok-2006/1/diskusie/ludove-sudnictvo-na-slovensku-po-2-svetovej-vojne-a-proces-s-nilasmi-na-okresnom-ludovom-sude-v-kosiciach/>>

MASKAL, Radovan [správne: Radoslav]. Retribučné nariadenia v Čechách a na Slovensku a ťažkosti spojené s ich aplikáciou. In *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*[online]. 2007, roč. 2, č. 2, s. 85-93. [cit. 27.10.2015]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_2_2007.pdf>

MURÍN, Karol. *Spomienky a svedectvo*. Partizánske : Garamond, 1992. 510 s.

PETRUF, Pavol. Vydanie J. Tisu a niektorých ďalších prominentov slovenského štátu česko-slovenským orgánom. In BYSTRICKÝ, Valerián - FANO, Štefan (Eds.). *Pokus o politický a osobný profil Jozefa Tisu : zborník materiálov z vedeckého sympózia, Častá-Papiernička, 5. - 7. mája 1992*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1992, s. 321-329.

ŠTEFANSKÝ, Michal. Politické procesy v rokoch 1949 - 1950. In BARNOVSKÝ, Michal (Ed.). *Od diktatúry k diktatúre : Slovensko v rokoch 1945 - 1953 : zborník materiálov z vedeckej konferencie v Smoleniciach 6. - 8. decembra 1994*. Bratislava : Veda, 1995. 196 s.

VNUK, František. *Mať svoj štát znamená život : politická biografía Alexandra Macha*. Bratislava : Odkaz, 1991. 383 s.

VNUK, František. Retribučné súdnictvo a proces s Jozefom Tisom. In BYSTRICKÝ, Valerián - FANO, Štefan (Eds.). *Pokus o politický a osobný profil Jozefa Tisu : zborník materiálov z vedeckého sympózia, Častá-Papiernička, 5. - 7. mája 1992*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1992, s. 287-307.

[1] Podľa predstáv E. Beneša mali byť čelní predstavitelia štátu zmietnutí a priamo potrestaní ľudovou revolúciou po vojne, pričom štát by sa postaral len o odsúdenie druhoradých vinníkov bez hrdelných trestov. BARNOVSKÝ, Michal. Politické súvislosti súdneho procesu s Dr. J. Tisom a spol. In *Historický časopis*, 1992, roč. 40, č. 4, s. 457-459.

[2] Návrh dekrétu bol napriek kritike o jeho retroaktivite schválený vládou 21. 9. 1944 a podpísaný E. Benešom až 1. 2. 1945. Podľa predpokladov E. Beneša mal platiť len jeden rok, pretože sám E. Beneš očakával jeho sprísnenie po tom, čo budú v povojnovej vláde aj komunisti. MASKAL, Radovan [správne: Radoslav]. Retribučné nariadenia v Čechách a na Slovensku a ťažkosti spojené s ich aplikáciou. In *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*[online]. 2007, roč. 2, č. 2, s. 85-86. [cit. 27.10.2015]. Dostupné na internete: <http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2006/diskusie_maskal.html>. KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy : komentované dokumenty (1946-1947)*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992, s. 7.

[3] Komunisti v Československu chceli prostredníctvom prísneho retribučného súdnictva, tejto „veľmi ostrej zbrani proti buržoázii“ (Klement Gottwald), eliminovať terajších aj budúcich pravicových odporcov. MASKAL, Radoslav. Ľudové súdnictvo na Slovensku po 2. svetovej vojne a proces s nilašmi na Okresnom ľudovom súde v Košiciach. In *Človek a spoločnosť* [online]. 2006, roč. 9, č. 1. [cit. 27.10.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.clovekaspolocnost.sk/sk/rocnik-9-rok-2006/1/diskusie/ludove-sudnictvo-na-slovensku-po-2-svetovej-vojne-a-proces-s-nilasmi-na-okresnom-ludovom-sude-v-kosiciach/>>. MASKAL, R. *Retribučné nariadenia...*, s. 85-86.

[4] BARNOVSKÝ, Michal. *Na ceste k monopolu moci : mocenskopolitické zápasy na Slovensku v rokoch 1945 - 1948*. Bratislava : Archa, 1993, s. 120.

[5] V Česku platil retribučný dekrét prezidenta č. 16 z 19. 6. 1945, ktorý vychádzal zo Stránskeho návrhu a značne upravoval pôvodný londýnsky dekrét. V skutočnosti vychádzal zo Zákona na ochranu republiky č. 50/1923 a bol jeho prísnejším variantom. KAPLAN, K. *Dva retribuční procesy...*, s. 7-8. BARNOVSKÝ, M. *Politické súvislosti...*, s. 457-458. MASKAL, R. *Retribučné nariadenia...*, s. 85-86.

[6] KAPLAN, K. *Dva retribuční procesy...*, s. 8. BARNOVSKÝ, M. *Politické súvislosti...*, s. 457-458. MASKAL, R. *Ľudové súdnictvo na Slovensku...*, [online].

[7] BARNOVSKÝ, M. *Na ceste k monopolu...*, s. 120.

[8] BARNOVSKÝ, M. *Na ceste k monopolu...*, s. 120. MASKAL, R. *Ľudové súdnictvo na Slovensku...*, [online].

[9] E. Beneš sa 27. októbra 1945 pred Ladislavom Novomeským vyjadril, že bude naliehať na odsúdenie

a popravenie troch najvyšších (žijúcich) predstaviteľov Protektorátu Čiech a Moravy, a Slovenského štátu. KAPLAN, K. *Dva retribuční procesy...*, s. 8, 34. Za politický proces sa dá označiť „súdne a mimosúdne rozhodnutie, ktoré v rozpore s princípmi demokratickej spoločnosti rešpektujúcej ľudské práva a slobody zaručené ústavou a vyjadrené v medzinárodných dokumentoch a medzinárodných právnych normách označoval zákon alebo vyhláška s platnosťou zákona za trestné.“ ŠTEFANSKÝ, Michal. Politické procesy v rokoch 1949 - 1950. In BARNOVSKÝ, Michal (Ed.). *Od diktatúry k diktatúre : Slovensko v rokoch 1945-1953 : zborník materiálov z vedeckej konferencie v Smoleniciach 6.-8. decembra 1994*. Bratislava : Veda, 1995, s. 124.

[10] Zápis zo schôdze predsedníctva vlády 17. 6. 1946. KAPLAN, K. *Dva retribuční procesy...*, s. 9, 18, 44.

[11] Anton Snacký bol spolu s V. Tukom odsúdený v procese v roku 1929. Po vzniku Slovenského štátu mu V. Tuka pomohol s reaktiváciou pri vojsku a zamestnaním sa v slovenských diplomatických službách. Počas svojho pôsobenia v Ríme v pozícii vojenského ataše podnietil vážne podozrenie o spolupráci s maďarským vyslanectvom. Následne neuposlúchol rozkaz, ktorým bol prevelený a fakticky degradovaný na Slovensko, a v roku 1942 emigroval do Maďarska. Vojenský súd v Bratislave ho v tom istom roku odsúdil na trest smrti za dezerciu. Snackého aféra viedla k výraznému oslabeniu politickej pozície V. Tuku napriek tomu, že priama Tukova inštrukcia pre spomenutú protištátnu aktivitu A. Snackého sa nepredpokladá, no ako jeho chránenec bol nepriamo donútený prijať za to zodpovednosť. LUKÉŠ, Michal. *Československé bezpečnostní orgány v boji proti maďarské iredentě 1918 - 1930* (Dizertačná práca). Praha : UK, 2007, s. 153.

[12] KORČEK, Ján. *Slovenská republika 1943 - 1945 : k pôsobeniu mocensko-represívneho aparátu a režimu*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 1999, s. 28.

[13] Slovenský národný archív (ďalej SNA) Bratislava, f. Národný súd (ďalej NS), mikrofilm (ďalej mf.) Vojtech Tuka II. A - 918, Zápisnica s V. Tukom z 21. februára 1946.

[14] V období rokov 1943 - 1944 sa V. Tuka liečil v sanatóriu vo Vysokých Tatrách, v Gadstadte v Rakúsku a vo svojom letnom sídle v Trlinku. KORČEK, J. *Slovenská republika...*, s. 28.

[15] Keďže nemeckí predstavitelia nemali výhrady voči prestavbe vlády, mala sa podľa vyjadrenia A. Macha uskutočniť počas augusta 1944. Výhrady však mali gardisti a tiež J. Tiso, ktorý si za kandidáta vybral Š. Tisa. VNUK, František. *Mať svoj štát znamená život : politická biografija Alexandra Macha*. Bratislava : Odkaz, 1991, s. 303-304.

[16] KORČEK, J. *Slovenská republika...*, s. 115. Podľa vlastných slov bol V. Tuka požiadaný, aby dal súhlas k abdikácii vlády, čo zo zdravotných dôvodov urobil. J. Tiso ho chcel najprv vymenovať za predsedu novej vlády, no krátko na to bez ohľadu na Tukovo stanovisko zmenil názor. SNA Bratislava, f. NS, mf. Vojtech Tuka II. A - 918, Zápisnica s V. Tukom z 21. februára 1946 a z 30. apríla 1946.

[17] PETRUF, Pavol. Vydanie J. Tisu a niektorých ďalších prominentov slovenského štátu česko-slovenským orgánom. In BYSTRICKÝ, Valerián - FANO, Štefan (Eds.). *Pokus o politický a osobný profil Jozefa Tisu : zborník materiálov z vedeckého sympózia, Častá-Papiernička, 5.-7. mája 1992*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1992, s. 321.

[18] Počas internácie J. Tisa a spol. v bavorskom Freisingu v júli 1945 sa prostredníctvom bývalého srbského predsedu vlády Milana Nediča dozvedeli, že V. Tuka sa v tom čase nachádzal v nemocnici v Kitzbüheli vo francúzskej zóne Rakúska. MURÍN, Karol. *Spomienky a svedectvo*. Partizánske : Garamond, 1992, s. 204.

[19] PETRUF, P. Vydanie J. Tisu..., s. 321-325, 327-328. Predstaviteľov Slovenského štátu vydávali

americké úrady na základe moskovskej deklarácie z 1. 11. 1943 resp. postupimskej deklarácie z 26. 7. 1945. LETTRICH, Jozef. *Dejiny novodobého Slovenska*. Bratislava : Archa, 1993, s. 190. Proces s J. Tisom, A. Machom a F. Ďurčanským trval od 2. 12. 1946 do 19. 3. 1947, rozsudok bol vynesený 15. 4. 1947. BARNOVSKÝ, M. *Politické súvislosti...*, s. 461.

[20] SNA Bratislava, f. Predsedníctvo SNR 1944 - 1960, k. 264 , č. j. 65. List B. Ečera Ministerstvu zahraničných vecí v Prahe 18. augusta 1945.

[21] Spolu s J. Tisom žiadali československé úrady o vydanie aj V. Tuku už v nóte pre britské a americké úrady. SNR sa v tejto situácii mala vyjadriť pre ministerstvo zahraničných vecí, či a s akým odôvodnením sa má požiadať aj o vydanie F. Ďurčanského a G. Fritza. SNA Bratislava, f. Predsedníctvo SNR 1944 - 1960, k. 264 , č. j. 63, 66. List B. Ečera Ministerstvu zahraničných vecí v Prahe 18. augusta 1945.

[22] Zároveň upozornil, že v okolí Innsbrucku sa skrýva viacero slovenských emigrantov, napr. aj O. Kubala. Keďže na ich zatknutie mal „všetku oporu u francúzskych vojenských úradov“, žiadal o zaslanie zoznamu mien osôb požadovaných československými orgánmi. Národní archiv ČR (ďalej NA ČR) Praha, f. Ministerstvo vnútra II - Stíhaní válečných zločinců (ďalej MV ČSR/ČR - AMV 316), sign. 316-173-9, č. j. 80 - 90, Správa pre československé Ministerstvo zahraničných vecí z 26. 8. 1945.

[23] V citovaných prameňoch sa žiaľ nenachádzajú bližšie informácie o obsahu vypočúvania V. Tuku pre norimberské procesy. Odvodiť sa to dá z výpovedí V. Tuku v Bratislave, keď svoje vyjadrenia skracoval poznámkou, že už na dané otázky raz odpovedal kvôli norimberským procesom. NA ČR Praha, f. MV ČSR/ČR - AMV 316, sign. 316-173-9, č. j. 80 - 90. V spisoch sa nedochoval záznam o odovzdaní V. Tuku československým orgánom. Napriek tomu, že V. Tuku prebrali od francúzskych okupačných úradov, 23. 2. 1951 požiadali americké úrady československú vojenskú misiu pri Spojeneckej kontrolnej komisii v Berlíne o informovanie o stave procesu s V. Tukom, ktorého podľa ich informácií ako podozrivého z vojnových zločinov prevzali 19. 11. 1945. V odpovedi z 5. 5. 1954 bolo stručne konštatované, že V. Tuka bol v roku 1946 vydaný do republiky ako československý občan. NA ČR Praha, fond MV ČSR/ČR - AMV 316, sign. 316-173-9.

[24] SNA Bratislava, f. Povereníctvo vnútra 1944 - 1960, k. 75, spis 414, Dr. Vojtech Tuka - úradný záznam.

[25] V. Tuku prevzal vo väznici Krajského súdu v Bratislave od VI. odboru Povereníctva vnútra vedúci obžalobca pri NS Ľudovít Rigan. SNA Bratislava, f. NS, mf. Vojtech Tuka II. A - 918, Protokol o prevzatí obvineného.

[26] SNA Bratislava, f., NS, mf. Vojtech Tuka II. A - 918.

[27] SNA Bratislava, f., NS, mf. Vojtech Tuka II. A - 918, Návrh na vzatie obvineného do väzby.

[28] V. Tuka bol vypočúvaný na Ministerstve vnútra v Prahe, vo väznici Krajského súdu v Bratislave, na Úrade obžaloby pri NS a v Štátnej nemocnici v Bratislave. Obsah výpovedí V. Tuku počas vyšetrovania a pred NS, podobne ako výpovede svedkov, predstavujú cenný materiál pre výskum mnohých otázok spojených so Slovenskom v období 1938 - 1945 a sčasti aj s činnosťou V. Tuku do roku 1929. Pre rozmanitosť tém a ich nevyhnutnú konfrontáciu s ostatnými prameňmi a historickým výskumom sme ponechali stranou bližší obsahový rozbor samotných výpovedí. Aj z hľadiska rozsahu by nebolo možné spracovať túto problematiku komplexne pri dodržaní formálnych kritérií pre predkladaný druh publikácie.

[29] SNA Bratislava, f. NS, mf. Vojtech Tuka II. A - 918, Zápisnica s V. Tukom z 28. februára 1946. J. Weichherz ako dôvod uviedol členstvo v Zväze protifašistických ilegálnych väzňov a ilegálnych robotníkov. Aj druhý oslovený obhajca Konštantín Rehák odmietol zastupovať V. Tuku, a to zo zdravotných dôvodov aj

kvôli zásade neobhajovať vojnových previnilcov a zločincov. I. Daxner nakoniec 19. júla 1946 vymenoval za Tukovho obhajcu Vojtecha Rampaška. SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 918, Zápisnica z hlavného pojednávania.

[30] Situácia počas vypočúvania bola opísaná nasledovne: „Vyslúchaný leží prikrytý dekou, otázky mu kladené počuje, odpovedá zvolna, ale dlho sa rozmyšľa. Jeho odpovede sú logické a premyslené.“ SNA Bratislava, f. NS, mf. Vojtech Tuka II. A - 918, Zápisnica s V. Tukom z 18. januára 1946.

[31] „To čo som v svojej žiadosti o milosť napísal, je všetko pravda a viac ani dnes nemám čo povedať o svojej činnosti politickej, ktorú som konal pred svojim procesom z r. 1929.“ SNA Bratislava, f. NS, mf. Vojtech Tuka II. A - 918, Zápisnica s V. Tukom z 30. apríla 1946.

[32] Pred hlavným pojednávaním boli použité výpovede svedkov z iných procesov, osobitne ale kvôli procesu s V. Tukom boli vypočutí A. Steiner, J. Šimko, E. Kundt, V. Krychtálek, J. Tiso, A. Mach, E. Weesenmayer, V. Husárek, Š. Tatarko, G. Vargoš, M. Marko, V. Talský a J. Ryba.

[33] Snaha L. Rigana o získanie ďalšieho materiálu proti V. Tukovi z prostredia Ministerstva zahraničných vecí v Prahe nebola úspešná. Príslušné spisy na odbore 1-5 ministerstva týkajúce sa V. Tuku boli 22. 5. 1944 odstúpené nemeckou správou na Slovensko. NA ČR Praha, f. MV ČSR/ČR - AMV 316, sign. 316-173-9, č. j. 11.

[34] Za prísediacich boli vymenovaní Ján Demian, Jozef Riecky, Ľudovít Benada, Vladimír Valecký (pri rozsudku zastúpený náhradníkom Pavlom Polyákom), Dr. Ľudovít Černo, Andrej Ďjuračka. SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 918, Zápisnica z hlavného pojednávania.

[35] Za vojenských znalcov boli vybraní štkp. Vladimír Bukva a por. Rudolf Varga (posudok nakoniec vypracoval a na hlavnom pojednávaní predniesol dôst. Anton Tomeček), vypracovaním lekárskeho posudku boli poverení zástupca prednostu respektíve asistent neuropsychiatrickej kliniky doc. MUDr. Jozef Černáček a MUDr. Ernest Günsberger. SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 918, Zápisnica z hlavného pojednávania.

[36] SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 918.

[37] SNA Bratislava, f. Policajné riaditeľstvo Bratislava (ďalej PR BA) 1920 - 1950, k. 2191, č. j. 476, Národný súd - opatrenia vo veci Dr. Vojtecha Tuku z 18. 7. 1946.

[38] SNA Bratislava, f. PR BA 1920 - 1950, k. 2191, č. j. 505, Nariadenie Povereníctva vnútra Oblastnému veliteľstvu NB I. 31. 7. 1946.

[39] Hlavné pojednávanie sa konalo v dňoch 29., 30., 31. júla a 5., 6., 7., 14. augusta 1946. SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Rozsudok NS z 14. 8. 1946.

[40] V. Tuka využíval svoj zdravotný stav na to, aby „problematické miesta“ retušoval výhovorkou o svojej slabej pamäti. Osobná konfrontácia s inými obžalovanými v pozícii svedkov pred NS súdom celkom zjavne odhalila skutočnosť, že práve rozum a pamäť V. Tuku boli vzhľadom na celkový zdravotný stav ešte vo veľmi dobrej kondícii.

[41] Výpoveď I. Karvaša v celom priebehu súdneho procesu predstavovala jediný pozitívny a nádejný prvok v prospech V. Tuku (okrem jeho zdravotného stavu), na ktorú sa potom V. Tuka pomerne často, no bezvýsledne odvolával.

[42] SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Zápisnica z hlavného pojednávania.

[43] Dokazovanie viny V. Tuku nebolo rozsiahle a celé vypočúvanie malo skôr formálny priebeh. Skracovala ho obava o Tukov zdravotný stav a nízka politická či verejná podpora V. Tukovi. Pri procese sa bral ohľad na to, aby sa svedkom (zároveň obžalovaným) nepodarilo prehodiť vinu úplne na V. Tuku, čím by sa skomplikovalo dokazovanie viny v rámci ich vlastných procesov pred NS. V. Tuka bol následne ešte konfrontovaný s niektorými zápisnicovými výpoveďami Dietra Wyslicenyho, Pavla Blahu, Ivana Milica, Andreja Steinera, Ivana Murina, Justina Ďuranu, Miloša Marka, Ludovíta Wintera, Alfréda Wenzlera, Vojtecha Husárka, Antona Vaška (z jeho hlavného pojednávania) a Gustáva Bartoša. SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Zápisnica z hlavného pojednávania.

[44] Na konci hlavného pojednávania odpovedal kladne na otázku, či aj po víťazstve Nemecka zamýšľal obnoviť Československo ako zväzovú republiku. SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Zápisnica z hlavného pojednávania.

[45] SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Zápisnica z hlavného pojednávania.

[46] SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Rozsudok NS z 14. 8. 1946.

[47] V rozsudku nie sú špecifikované tábory, do ktorých bolo vyvezené a sústredené diskriminované obyvateľstvo zo Slovenska. Téma holokaustu bola na okraji procesu, čo sa dá interpretovať ako pretrvávajúce antisemitizmus alebo ako primárne politické dôvody vedenia retribučných procesov. Už základná legislatívna úprava týchto procesov zoradila vojnové zločiny v Československu podľa výšky trestu, pričom na prvom mieste bol zločin vedenia vojny proti Sovietskemu zväzu a jeho spojencom, nasledovalo rozbíjanie republiky, zmena režimu a medzi ďalšími zločinnými s nižšou sadzbou boli zločiny proti ľudskosti. SNA, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Rozsudok NS z 14. 8. 1946.

[48] *„To je starý Vojtech Tuka, rafinovaný, prehnaný, neúprimný, hladký, lživý, záľudný Tuka, sediaci znovu pred súdom za svoje zločiny, ale už nie za zločiny nedokonané, ale za zločiny spáchané s ostatnými svojimi spoluvinníkmi, spiklencami proti mieru, bezpečnosti, slobode, životu a priamo existencii mnohých európskych národov, proti právu medzinárodnému, proti ľudskosti, verný nohsled svojho idolu Hitlera majstra lži, zvrhlosti, pýchy, panovačnosti a egoizmu, slovom pravý Tuka quisling, Tuka Hitlerčík.“* SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Rozsudok NS z 14. 8. 1946.

[49] SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Lekársky posudok z 6. 8. 1946.

[50] SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Zápisnica zo zasadnutia NS z 14. 8. 1946. Pre chyby, ktoré sa vyskytli v ľudovom súdnictve, vydala SNR nariadenie č. 57/1946 Zb. n. SNR o možnosti podať mimoriadny opravný prostriedok. Bolo ho ale možné udeliť len ak sa zistili nové skutočnosti alebo kvôli nekompetentnosti súdu. MASKAL, R. *Ludové súdnictvo na Slovensku...*, [online].

[51] SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919. Žiadosť V. Tuku o milosť z 14. 8. 1946.

[52] Odvolával sa na posudky viacerých lekárov, profesorov dr. Čárskeho, dr. Dérera a docenta Černáčka., s ktorými sa aj dohodol, že počas pojednávania budú V. Tuku ošetrovať v ošetrovni väznice Krajského súdu, odkiaľ bude vozíčkovo vozený do pojednávanej siene.

[53] VNUK, František. Retribučné súdnictvo a proces s Jozefom Tisom. In BYSTRICKÝ, Valerián - FANO, Štefan (Eds.). *Pokus o politický a osobný profil Jozefa Tisu : zborník materiálov z vedeckého sympózia, Častá-Papiernička, 5.-7. mája 1992*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1992, s. 291-292.

[54] Aj keď je úplne nepohyblivý, „podľa pozitívneho práva by výkonu trestu smrti nič neprekážalo.“ Zápis zo schôdze vlády 9. 8. 1946. KAPLAN, K. *Dva retribuční procesy...*, s. 141-143.

[55] KAPLAN, K. *Dva retribuční procesy...*, s. 141-143.

[56] KAPLAN, K. *Dva retribuční procesy...*, s. 18.

[57] Ministerstvo spravodlivosti ani Ministerstvo zahraničných vecí v Prahe žiadnu takú žiadosť nedostalo. NA ČR Praha, f. MV ČSR/ČR - AMV 316, sign. 316-173-9, Správa pre Povereníctvo spravodlivosti z 17. 8. 1946.

[58] B. Tuková pri tejto príležitosti posunula svoju pohľadávku na vydanie jej skonfiškovaných šperkov V. Rampáškovi ako kompenzáciu za zastupovanie V. Tuku, keďže obhajca nebol zaplatený. SNA Bratislava, f. NS, mf. Vojtech Tuka II. A - 919. NA ČR Praha, fond MV ČSR/ČR - AMV 316, sign. 316-173-9.

[59] SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Príkaz predsedu NS z 16. 8. 1946.

[60] SNA Bratislava, f. NS, mf. V. Tuka II. A - 919, Zápisnica o výkone trestu z 20. 8. 1946.